

A structural and functional analysis of ideological security

Saida KARIMOVA¹

Gulistan State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 October 2021

Accepted 20 November 2021

Available online

15 December 2021

Keywords:

ideological security,
ideological education,
comprehensively developed
personality,
faith,
way of life,
national values,
socio-economic stability,
propaganda.

ABSTRACT

The article discusses the problem of ideological security, which is becoming increasingly important in the modern process of globalization, and its structural and functional analysis, acting as its main components in ensuring ideological security. The essence of national values, all-round personality, understanding of minorities, socio-economic aspects, economic stability, ideological propaganda are considered and analyzed.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp273-279>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashning tarkibiy

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

mafkuraviy xavfsizlik,
g'oyaviy tarbiya,
komil inson,
sog'lom e'tiqod,
turmush tarzi,
milliy qadriyatlar,
ijtimoiy-iqtisodiy
barqarorlik,
targ'ibot.

Maqolada hozirgi globallashuv jarayonlarida tobora muhim ahamiyat kasb etib borayotgan mafkuraviy xavfsizlik masalasi, uning tarkibiy funksional tahlili yoritilgan bo'lib, mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashda, uning asosiy tarkibiy qismlari sifatida maydonga chiqadigan komil inson, sog'lom e'tiqod, turmush tarzi, oila, milliy qadriyatlar, o'zlikni anglash, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik, mafkuraviy targ'ibot kabilarning mazmun-mohiyati ochib berilgan.

¹ Lecturer, Gulistan State University. Syrdarya region, Uzbekistan.

Структурно-функциональный анализ идеологической безопасности

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

идеологическая безопасность, идеологическое воспитание, всесторонне развитая личность, вера, образ жизни, национальные ценности, социально-экономическая стабильность, пропаганда.

В данной статье, обсуждается проблема идеологической безопасности, которая, приобретает все большее значение в современном процессе глобализации. А также, ее структурный и функциональный анализ, выступающий в качестве основополагающих компонентов в обеспечении идеологической безопасности. Рассматривается сущность, возможных возникающих идеологических вопросов, национальных ценностей, возможных национальных противостояний. Проанализирована проблема всестороннего развития индивидуальной личности в ее различных проявлениях. Понимание взаимодействия различных меньшинств и в различных социально-экономических аспектах. Далле, рассмотрена стабилизация идеологической составляющей в разрезе экономического влияния определенной страны.

KIRISH VA DOLZARBLIGI

Xavfsizlik masalasi qadim-qadim zamonlardan har qanday tuzilmaning eng muhim hayotiy masalasi sifatida qarab kelingan. Xavfsizlik muammosi xavf-xatarning muayyan darajada cheklanishi yoki uni butunlay bartaraf etishni ko'zda tutadi. Insoniyat hech qachon xavfdan holi, butunlay xavfsiz bo'la olmaydi. Inson, u yashayotgan jamiyat va davlatga hamisha muayyan tahdidlar raxna solib turadi. Inson, jamiyat va davlatga xavf soluvchi kuchlar mavjud ekan, undan himoyalanish uchun doimo xavfsizlik choralarini ko'rish muhim hisoblanadi.

Globallashuv jarayonlarining shiddatli va jadal kechishi asrimiz boshlariga kelib insoniyat oldiga ko'plab muammolarni qo'yemoqda. Bugungi tahlikali dunyoda yoshlar qalbi va ongini egallash uchun mafkuraviy kurashlar kuchayib borayotgan sharoitda turli ko'rinishda ham tashqi, ham ichki xavf-xatarlar namoyon bo'lmoqda. Ularni o'z vaqtida anglash va oldini olish eng muhim maqsad-muddaoga aylanmoqda. O'nglab bo'lmas darajada zarar yetkazishi mumkin bo'lgan zimdan olib borilayotgan bunday ofatga qo'l qovushtirib qarab turib bo'lmaydi, unga qarshi barcha imkoniyatlarni sarflab faol kurashishni davr taqozo etmoqda. Dunyoning mafkuraviy manzarasida ro'y berayotgan o'zgarishlar, turli mafkuralar o'rtasida geosiyosiy kurashlarning keskin tus olganligi mafkuraviy xavfsizlikka diqqatli bo'lishga undaydi.

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI

Xavfsizlik, xususan, ma'naviy va mafkuraviy xavfsizlik masalasi ko'plab olimlar e'tiborini o'ziga tortib kelmoqda.

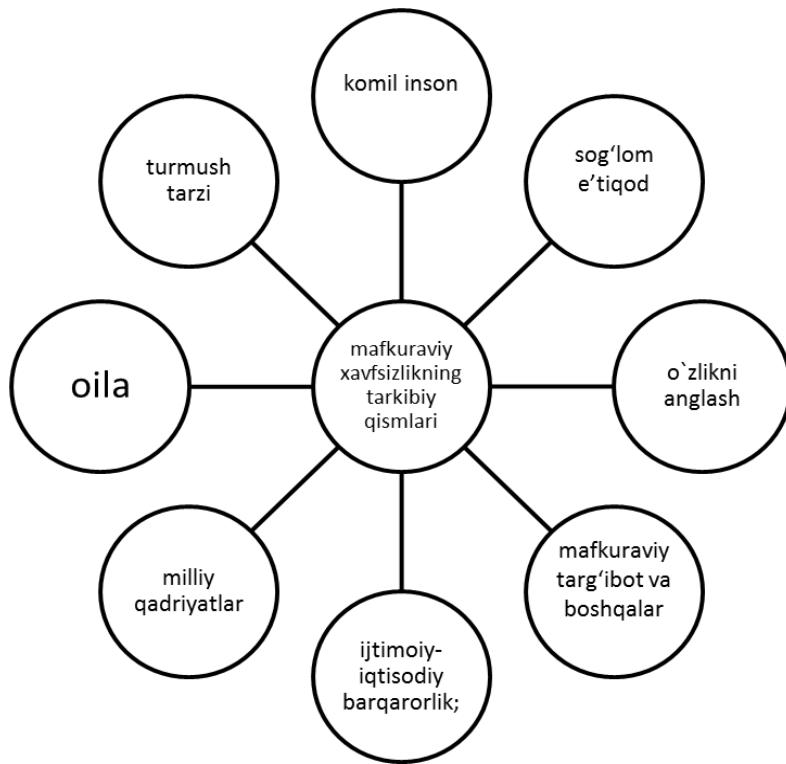
Bu borada yurtimiz yetakchi olimlaridan A. Ochilidiyev dunyoning mafkuraviy manzarasi va undagi kurashlar [1], S. Otamurodov milliy-ma'naviy xavfsizlik masalalarini [2] tahlil etgan bo'lsa, xorijiy olimlar I.A. Krilova [3], V. Krisko [4], Yu. Kuznetsov, V. Nikoliskiylarning [5] izlanishlari jamiyat va davlat xavfsizligini ta'minlashga doir masalalarni o'rgangani e'tiborga molik.

Tadqiqotni olib borishda mantiqiy, qiyosiy, ilmiy manbalarni tahliliy tadqiq etish, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

TADQIQOT NATIJALARI

Bugungi kunga kelib, mafkuraviy xavfsizlik global miqyosda ahamiyat kasb etadigan kategoriya sifatida dolzarblashib bormoqda.

Mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashda asosiy unsur sifatida birlamchi ahamiyatga ega xususiyat uning tarkibiy qismlari hisoblanadi. Shu ma'noda, mafkuraviy xavfsizlikning tarkibiy qismlari sifatida quyidagilarni ko'rsatib o'tishni lozim topdik:

Abdulla Avloniy: "Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir", – deganda insonning tarbiyaga muhtojligini va tarbiyaga jiddiy, milliy xavfsizlik nuqtayi nazaridan yondashganligi anglashiladi. Haqiqatan ham, tarbiyaga e'tiborsizlikdan bitta oila doirasida uning fojiasi va halokatini kuzatish mumkin. Agar inson tarbiyasi, keng ma'noda, tarbiya obyekti sifatida faqat birgina bola emas, xalqning, mamlakatning kelajagi deb qaralsa, komil insonni tarbiyalash, milliy mafkuraviy xavfsizlikning bosh masalasi sifatida maydonga chiqadi.

Komil insonni tarbiyalash bizning ma'naviyatimiz, qadriyatlarimiz va ruhiyatimizga begona emas. Shu ma'noda, komil inson milliy mafkuramizning asosiy g'oyalaridan biri sifatida tanlanganligi ham beziz emas. Darhaqiqat, har bir davlat o'z fuqarolari bilimli, haq-huquqini taniydiyan, ma'naviy barkamol, bir so'z bilan aytganda, komil inson bo'lib voyaga yetishi haqida qayg'uradi. O'zbekistonning Birinchi Prezidenti Islom Karimov bu xususda shunday deydi: "Biz komil inson tarbiyasini davlat siyosatining ustuvor sohasi deb e'lon qilganmiz. Komil inson deganda biz, avvalo, ongi yuksak, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan o'zgalarga ibrat bo'ladigan, bilimli, ma'rifatli kishilarni tushunamiz".

Biroq ta'kidlash joizki, turli davlatlarda "barkamol inson" tushunchasiga turli sifatlar nisbat beriladi. Har bir davlat o'z fuqarolarida zamon talablariga mos sifatlar va jamiyat maqsadlariga mos qadriyatlarni qaror toptirishga harakat qiladi. Doimiy yuksalish, iqtisodiy, ma'naviy taraqqiyoti haqida qayg'uradigan davlat komil inson tarbiyasida harakatning mohiyatini, tayanchini ko'radi.

Xo'sh, bugun biz yosh avlodga qaysi qadriyatlarni singdirishimiz kerak? Ularda qaysi sifatlarni tarbiyalamog'imiz lozim? Avvalambor, har tomonlama faol insonni tarbiyalashga e'tibor qaratish, g'oyaviy tarbiya vositasida shaxsning iqtidori va imkoniyatlarini yuqori darajada yuzaga chiqarishga erishish, har bir bolaning iqtidorini rivojlantirishga urg'u berish zarur. Buning uchun insonni passiv ijrochilikdan emas, balki faol tashabbuskorlikdan ko'proq manfaatdor ekanligiga ishontirish kerak. O'quv jarayonida bu vazifani amalga oshirish uchun ta'lim jarayonini "yodlash" dan xalos qilish va uni muammolarni hal qilishga yo'naltirish zarur. Shaxsning ijodiy fikrlashini rivojlantirish ham aynan shu maqsadlarga xizmat qiladi. G'oyaviy tarbiyani tashkil qilishda nazariy fikrlarga amaliy shakllar berish, bilimlarni harakatlarga aylantirish muhim sanaladi. Buning uchun pragmatik fikrlaydigan shaxsni tarbiyalab, kamol toptirish eng asosiy vazifa sanaladi.

Yoshlarda mehnatga ishtiyoq uyg'otish, tirishqoq va serg'ayrat shaxsni tarbiyalash, shaxsni o'zi ustida qunt bilan ishlashga o'rgatish, unda o'ziga ishonchni qaror toptirishdan ham manfaatdormiz. Shuningdek, milliy g'ururi baland, mas'uliyat va burch hissiga ega, intizomli, demokratiyani hayot tarziga aylantirgan, kelajagi o'z qo'lida ekaniga ishongan mustaqil shaxsni tarbiyalashga ustuvor ahamiyat berish zarur. Inson g'oyani hayotdan uzilib qolgan, begona va mavhum narsa sifatida tushunmasligi kerak.

Inson kamoloti har doim izlanishdan, o'qish-o'rganishdan to'xtamaydigan, doimiy faol harakatni talab qiladi. Agar inson o'zi o'rganishni, izlanishni hayotiy maqsadga aylantirmas ekan, hech bir o'qituvchi yoki ta'lim tizimi uni bilimli qilib qo'ya olmaydi. Shu ma'noda, shaxsni har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, keng dunyoqarashga ega, bilimli qilib tarbiyalashga shart-sharoit yaratish mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashning muhim omili bo'lib xizmat qiladi.

Shaxsning eng muhim xususiyati uning e'tiqodi hisoblanadi. Ishonch-e'tiqod insonning hayot tarzini, maqsad-intilishlarini, atrofga bo'lgan munosabatini, axloqiy sifatlarini belgilab beradi. Mafkuraviy dushmanlarning din omili orqali hali g'o'r, oq-qorani tanimaydigan yoshlarni turli diniy ekstremistik oqimlarga jalb qilishga harakat qilayotgani va bu borada ma'lum muvaffaqiyatlarga erishayotgani bizlarning yanada hushyor bo'lishimizni, sog'lom e'tiqodni shakllantirish masalasiga o'ziga xos kompleks yondashuv zaruriyatini talab qiladi.

Diniy e'tiqod bilan bog'liq mafkuraviy tahdidlarga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatdi:

Birinchidan, sobiq Sovet tuzumi davrida olib borilgan ateistik siyosat natijasida diniy bilimlar odamlardan ma'lum darajada uzoqlashtirilgan edi. Mustaqillik yillarda vijdon erkinligining e'lon qilinishi bu masalada chanqagan kishiga muzdek buloq suvini tutgandek ta'sir qildi. Bu holatdan mafkuraviy siyosiy kuchlar foydalanib qolishga harakat qildi.

Ikkinchidan, o'tish davrida yuzaga kelagan g'oyaviy bo'shliq diniy ekstremizm va aqidaparastlikning oson kirib kelishiga imkoniyat yaratdi.

Uchinchidan, turli sabablar bilan xorijga chiqqan vatandoshlarimiz har xil ijtimoiy-iqtisodiy omillar sabab ekstremistik kuchlar ta'siriga tushib qolishi yuz berdi.

Bugungi murakkab sharoitda ushbu masalada quyidagilarga ahamiyat berish lozim: avvalo, yoshlarda Vatanimiz taraqqiyotini ta'minlashga qaratilgan milliy g'oya va olib borilayotgan islohotlarga bo'lgan ishonch-e'tiqodni shakllantirish, ularga o'z qobiliyatlarini ro'yogha chiqarish uchun barcha imkoniyat va shart-sharoitlarni yaratib berish, shuningdek, ajdodlarimiz yaratgan boy ma'naviy-madaniy meros, qadriyatlarimizga bo'lgan faxr hissini uyg'otish, ekstremizm va aqidaparastlik bilan Islom dini o'rtasidagi jarlikni, farqni ko'rsatib berishga qaratilgan sa'y-harakatlarni amalga oshirish.

Har bir xalqning ming yillar davomida o'ziga xos madaniyati, o'ziga xos turmush tarzi shakllangan va unga ko'plab omillar o'zining ta'sirini o'tkazgan. Bu geografik, xo'jalik, iqlim va h.k.lar bilan bog'liq. Globallashuv sharoitida xalqning turmush tarziga ta'sir etuvchi omillar kuchayib bormoqda. Turmush tarziga kirib kelayotgan, yoki chet ta'sirlar sabab yuzaga kelayotgan o'zgarishlar o'tmish an'analarning kuchsizlanishi va, o'z-o'zidan, begonalashish jarayonining yuzaga kelishiga olib keladi.

Xalqimizning turmush tarzi uning milliyligini belgilaydigan, olis o'tmish va moddiy, ma'naviy qadriyatları bilan bog'lab turadigan asosiy omil hisoblanadi. Shu ma'noda, turmush tarzimiz o'tmish an'analar bilan qanchalik kuchli bog'langan bo'lsa, har qanday tahdidga qarshi kurashish va unga dosh berish imkoniyati shuncha yuqori bo'ladi. Xalqning turmush tarzi uning xarakterini belgilab beradi. Aytish joizki, o'zbek xarakteri o'zbekona turmush tarzi bilan ko'rinas rishtalar orqali chambarchas bog'langan. Ayrim katta shaharlarda ko'p qavatli uylarda yonidagi uyda kim yashayotganligini bilmaslik yoki bunga qiziqmaslik o'tgan asrda shakllangan yot turmush tarzining qoldirgan illatidir. Bizning turmush tarzimiz boshqa xalqlar uchun g'alati tuyulishi mumkin, lekin ana shu g'alatilik xalqimizning yot ta'sirlarga qarshi tura olishiga xizmat qiluvchi muhim xususiyatidir.

Oila – tarbiya o'chog'i. Oilaning mustahkamligi – jamiyat barqarorligiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim mezon. Xalqimizning o'tmishda oilaga bo'lgan munosabati uning qadriyat va an'analarida o'z ifodasini topgan. Bugungi kunda "ommaviy madaniyat" ko'rinishidagi tahidlarning eng birinchi nishoni ana shu qo'rg'on – oilaga qaratilganligi bilan xatarlidir. Yildan yilga ajrimlar soni oshib borayotgani bu masalada juda katta tahdid namoyon bo'layotganligini va unga qarshi shoshilinch choralar ko'rish lozimligini taqozo etadi.

Oilaning mafkuraviy xavfsizlikdagi ahamiyatini hisobga olib, quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

Birinchidan, barchaga tarbiya eng muhim, birlamchi hodisa sifatida baholanishi, unda ertaga qoldirib bo'lmaydigan, qoldirilsa, o'rnini hech narsa bilan to'ldirib bo'lmaydigan jarlik paydo bo'lishini anglatishimiz;

Ikkinchidan, oila mustahkamligiga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan illatlarni o'rganish va unga qarshi kompleks choralar va tavsiyalar ishlab chiqish;

Uchinchidan, oilaning funksiyalariga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillarni o'rganish va bartaraf etishni tashkillashtirish;

To'rtinchidan, oilaga yo'naltirilgan siyosat mafkuraviy xavfsizlikka xizmat qilishini targ'ib qilish.

Milliy ong va uning shakllanishi, eng avvalo, milliy uyg'onish zaminida boshlanishi tabiiydir. Milliylikni tan olish – millatga mansub kishilarning ijtimoiy-etnik barqarorligini tan olish demakdir. Milliylikda insoniy va umuminsoniy qadriyatlar muayyan qiyofa va shakl kasb etgan bo'ladi. Milliylikda milliy mansublik ruhi mavjud. Milliy ruhimizdagagi milliy tuyg'ularimiz mavjud milliy tasavvurlarimiz, kayfiyatlarimizda sodda ong sifatida ifodalanadi. Agar milliy mansublik va uning barcha tomonlari kishilar tasavvurida ilmiy asoslangan bo'lsa, uni biz milliy o'z-o'zini anglash deb tushunamiz. Milliy o'zlikni anglash ilmiy-siyosiy tus olsa va ijtimoiy harakat uchun qo'llanma darajasiga ko'tarilsa, biz uni milliy mafkura deb ataymiz.

Siyosiy madaniyati o'sgan, milliy o'zligini anglagan xalq va millatning hayoti mazmunan boyiydi, go'zallahadi. O'z-o'zini, milliy o'zligini anglash – bu milliy birlikning, milliy ahillikning va milliy totuvlikning asoslaridan biridir.

Xalqning milliy jihatdan o'z-o'zini anglashiga erishmasdan turib, umumiy maqsadlar yo'lida birlashtirib, g'oyaviy-iqtisodiy jihatdan uyuştirib, har qanday murakkab vazifa-larni hal qiladigan buyuk ijtimoiy kuchga aylantirib bo'lmaydi.

O'zini-o'zi anglash – bu xalqning o'tmish tarixiy taraqqiyot yo'lini, ota-bobolarining, nasl-nasabining, avlod-ajdodining kim bo'lganligi va ularning jahon ilm-fani va madaniyati taraqqiyotiga qo'shgan buyuk hissalarini bilib olishdir. Milliy o'zlikni anglash – uning jamiyat va Vatanning porloq istiqbolini ta'minlash uchun qanday imkoniyatlar va qulayliklarga ega ekanligini chuqur anglab yetish, ular bilan cheksiz faxrlanish, mavjud imkoniyatlarni yuzaga chiqarish uchun o'zini safarbar etish demakdir.

O'zini chuqur anglab yetgan, ko'zi ochilgan, aqli yetilgan, g'oyaviy-siyosiy jihatdan uyg'ongan va jipslashgan xalq va millatni mafkuraviy tahdidlar domiga ilintirish, tili, madaniyati, qadriyatlarini oyoqosti qilish, boyliklarni talon-taroj qilish, huquqini poymol etish, Davlat mustaqilligidan judo qilish mumkin emas. Shuning uchun ham davlatimiz siyosiy, huquqiy, iqtisodiy, ma'naviy nuqtayi nazardan har tomonlama yetuk shaxsni shakllantirishni bugungi kunning bosh vazifasi deb belgiladi. Chunki faqat siyosiy madaniyati, milliy ongi rivojlangan, o'zini-o'zi milliy jihatdan anglab yetgan xalq mustaqillikning buyuk kuchiga aylanadi. Buni Yevropa va Osiyoning qator ilg'or mamlakatlari misolida ko'rish mumkin.

Milliy ong va o'zlikni anglash u yoki bu millatga mansubligini his qilish uning o'tmishdagi tarixini, madaniyati, urf-odat va an'analarini har tomonlama chuqur bilish bilangina chegaralanmaydi.

Milliy o'z-o'zini anglash millatning hozirgi ahvoli, uning oldida yechimini kutib turgan muammolarni bilish va ularni hal qilishda faol harakat qilishni talab qiladi. Buning uchun yuksak madaniyat, uzoqni ko'ra bilish va donolik, g'oyaviy-ma'naviy yetuklik va poklik, yangicha fikrlash imkoniyatlaridan jamiyat taraqqiyotini jadallashtirib, aholining farovon hayot zaminini yaratish yo'lida foydalana bilish kerak.

Mafkuraviy xavfsizlikning tarkibiy qismi sifatida mafkuraviy targ'ibot va tashviqotga ham alohida ahamiyat qaratish maqsadga muvofiq. Bugungi kunda oshkora yoki pinhona ko'rinishda namoyon bo'layotgan tahdidlarga qarshi safarbarlikni uyuştirish, odamlarni nimalardan hushyor bo'lishga da'vat qilish, albatta, targ'ibot va tashviqot orqali amalga oshadi. Yoshlarni loqaydlik va beparvolikdan, o'zibo'larchilik kayfiyatidan xalos qilish, mas'uliyat va mehnatsevar qilib tarbiyalash, sog'lom muhitni shakllantirish, o'zini-o'zi tashkillashtiradigan tizimni yo'lga qo'yish targ'ibotning muvaffaqiyatiga ham bog'liq.

Odamlarni nimagadir ishontirishdan qiyin ish bo'lmasa kerak, shunday ekan, so'z va ish birligini namoyon qilish bu yo'nalishdagi eng muhim mezonga aylanmog'i, g'oyalar va real hayot uyg'unligini ta'minlash orqali odamlar qalbiga kirib borish, ularda ertangi kunga ishonch, katta maqsadlar sari safarbar etishga erishmoq lozim.

XULOSA

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlashda, avvalo, uni tarkibiy funksional tahlil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Komil inson, sog'lom e'tiqod, turmush tarzi, oila, milliy qadriyatlar, o'zlikni anglash, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik, mafkuraviy targ'ibot va boshqalar mafkuraviy xavfsizlikning tarkibiy qismi sifatida tahlil etilganda, ularning mazkur jarayondagi ahamiyati yanada yaqqol namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ochilidiyev A.S. Bugungi dunyoning mafkuraviy manzarasi. – T.: Yangi asr avlod, 2001. – B. 32.
2. Otamurodov S. Globallashuv va milliy-ma'naviy xavfsizlik. – T.: O'zbekiston, 2013. – B. 262.
3. Krilova I.A. Problema bezopasnosti Rosii v kontekste globalizatsii. – M.: Institut filosofii Ran, 2001. – 2001. – S 5.
4. Krisko V. Sekreti psixologicheskoy voyni. – M.: Nauka, 1999. – S. 168;
5. Kuznetsov Yu, Nikolskiy V. Bbedenie v teoriyu natsionalnoy bezopasnosti. – M.: Kultura – Set, 2000. – S. 198.